

IV. ÂM VÀ DƯƠNG

Biểu và lý, hàn và nhiệt, hư và thực, nhất loạt có thể dùng 2 cương (2 đầu mối) âm dương khái quát lại thêm, tức là biểu, nhiệt, thực, thuộc dương chứng, lý, hư, hàn thuộc âm chứng, bởi thế âm và dương là 2 tổng cương của bát cương. Nhất loạt bệnh chứng, đều có thể quy nạp vào 2 loại lớn là âm chứng và dương chứng.

A. Âm chứng

Nhất loạt biểu hiện tinh thần ủ mị, sắc mặt tối mờ, thân hàn chi lạnh, nằm ưa co quắp, ngán hơi ngại nói, tiếng nói thấp nhỏ, ưa sự yên lặng, không khát hoặc ưa uống nước nóng, bụng đau ưa sờ nắn, đại tiện lỏng nhão, tiểu tiện lỏng trong, chất lưỡi nhạt non, rêu lưỡi nhuận hoạt, mạch tượng thường trầm, trì, tế, nhược.

B. Dương chứng

Nhất loạt biểu hiện tinh thần căng phẫn, sắc mặt phát hồng, thân nóng chi ấm, nằm thì ưa dạng duỗi, khí thô, nói nhiều, tiếng nói to vang, hay động, miệng khát hoặc ưa uống mát, bụng đau sợ sờ nắn, đại tiện khô kết, tiểu tiện ngắn đỏ, chất lưỡi hồng tía, rắn, già, rêu lưỡi vàng, táo, mạch tượng thường hồng sắc, có sức.

C. Âm hư

Là chỉ về âm phần bất túc. “Âm hư sinh nội nhiệt”, thường nói hư nhiệt tức là chỉ về cái đó, biểu hiện chủ yếu là lòng bàn tay bàn chân nóng, sốt về chiều (sau Ngọ), gầy mòn, mồ hôi trộm, miệng táo họng khô, tiểu tiện ngắn đỏ, đại tiện khô mà rít, chất lưỡi hồng, lưỡi ít rêu hoặc không rêu, mạch tế sắc, vô lực, là chứng của hư nhiệt, có thể thấy ở chứng lao phổi, bệnh mạn tính tiêu hao.

D. Dương hư

Là chỉ về dương khí bất túc. “Dương hư thì sinh hàn”. Nhất loạt hư hàn mà nói là chỉ về thứ đó, biểu hiện chủ yếu của nó là mệt mỏi không có sức ít hơi ngại nói, sợ rét, chân tay lạnh, tự ra mồ hôi, sắc mặt trắng xanh, nước tiểu trong mà dài, phân nát, lỏng, chất lưỡi nhạt, non, rêu lưỡi trắng, mạch trì, nhược, hoặc đại mà vô lực là chứng hư hàn, thường thấy ở người công năng cơ thể suy thoái, các loại bệnh tật cơ sở thay cũ đổi mới (đại tạ) giảm thấp, và người già thể yếu.

Ngoài ra, lại có 2 loại vong âm, vong dương, là chỉ về sốt cao ra nhiều mồ hôi, nôn mửa, ỉa chảy dữ dội, mất nước quá nhiều, hoặc là tình huống âm thịnh hoặc dương khí mất đi nhanh chóng một số lượng lớn, xuất hiện chứng nguy nặng, lúc này phải kịp thời chẩn đoán chính xác, tích cực tiến hành cấp cứu. Vong âm và vong dương, ngoài những chứng nguy nặng của các loại bệnh nguyên phát tính, chúng có những đặc điểm khác nhau như sau:

- Vong âm biểu hiện chủ yếu là mồ hôi nóng, nước bọt mạn không dính, tứ chi ấm nóng, hơi thở rất thô, miệng khát ham uống, sắc mặt về chiều ửng hồng lên, lưỡi hồng khô, mạch hư, đại, sắc, mà vô lực.

- Vong dương biểu hiện chủ yếu là mồ hôi lạnh, nước bọt nhạt mà dính, đầm dề không dứt, tứ chi quyết lãnh, hơi thở nhỏ yếu, miệng không khát, sắc mặt đen, trắng, mạch nhỏ muốn mất.

Căn cứ vào quan sát lâm sàng, nhiều mồ hôi, mưa nhiều, ỉa nhiều thì có thể xuất hiện vong âm, cũng có thể xuất hiện vong dương. Nhiệt bệnh thương âm hoặc xuất huyết nhiều có thể dẫn đến vong âm. Hàn tà thương dương; (cảm lạnh làm hại dương khí), có thể dẫn đến vong dương. Do âm dương hỗ căn (giúp nhau từ gốc), vong âm có thể dẫn đến vong dương, vong dương có thể dẫn đến vong âm, nhưng mỗi cái đều có nét riêng về chủ thứ, nặng nhẹ. Nhất loạt mà nói, vong âm dẫn đến vong dương là rất thường thấy. Trị liệu vong âm phải nhanh chóng dùng pháp cứu âm sinh tân, vong dương phải dùng ngay phép hồi dương cứu nghịch.